

Mátyás király.

(Negyedik és befejező közlemény.)

VIII.

Szóljunk végül Mátyásról, mint *hadvezérről*.

Ha csodálattal kellett adóznunk Mátyásban a lángeszű uralkodónak, nem kevésbbé nagynak látjuk benne a hadvezért is. A jó katona és kiváló hadvezér minden kellékét feltaláljuk benne. Mert ő nemcsak hadvezér volt, hanem katona is. Nem kényelmes, biztos távoból alvezérei útján intéztette ő a harcokat, nem csupán a hadi tervek böles kieszelése volt az ő műve, hanem ott járt-kelt maga is a csapatok közt, ott a harc tűzében, gyakran a legvesélyesebb pontokon. Mátyás tudott egész a vakmerőségig bátor lenni, ha kellett; kész volt a legvesélyesebb vállalatra is, ha attól sikert és hasznot remélt.

Ily tette volt, midőn esolnakba ülve körül-kémlelte Szabács várát. Kísérőjét leterítette egy ellenséges golyó s ő még sem tért vissza, míg be nem fejezte kitűzött feladatát. Egyszer álruhában behatolt a szultán táborába, máskor az ostromolt Bécsbe.

Kitűnően tudott bánni katonáival. Tudta, hogyan szerettetheti meg magát velük, hogyan lehet legjobban hatni reájok. Kereste velük az érintkezést. Szívesen beszélgetett a legalantasabbal is. Igen jól tudott nyelvükön beszélni. A mikor lehetett, dícsért, ha kellett, korholt s mindig búzdított, lelkesített.

Úgyszólván minden tisztjét, sőt még igen sok közemberét is névszerint ismerte és szólította, miben rendkívüli emlékező tehetsége támogatta. A velük való érintkezésekben eltűnt a hatalmas uralkodó s a bajtárs állott a katonák előtt. Tudta, hogy azzal hat legjobban a harczosokra, ha látják, hogy a vezér is mindent velük együtt tesz. Együtt élvezi nemcsak a dicsőség mámorát, hanem velük tűr, szenved, nélkülöz, ha a viszonyok úgy hozzák magukkal. A lelkesedés fokozására csata előtt gyűjtő beszédeket intézett hozzájuk, csata után pedig nem fukarkodott a dícséretben és jutalmazásban.

A büntetést csak a végső esetben alkalmazta. Mielőtt ezt gyakorolta volna, megkísérlé a becsületérzésre hatni. S hogy az legtöbbször mennyire sikerült neki, azt jellemzően mutatja Nagy Simon esete. Ez Frigyes serege részéről vereséget szenvedett. A csapatok annyira szégyenltek a kudarcot, hogy magok kérték a királytól megtizedeltetésöket. De Mátyás nem teszi ezt, hanem újra a németek ellen küldi öket Nagy Simon vezetése alatt. E kitüntetéssel annyira hat rájuk, hogy most fényesen visszaverik az ellenséget.

Mátyás serege a vitézségnek és bízgalomnak mintaképe volt. Nemkülönb mintaképe a rendnek és erkölességnek is. Szigorú fegyelem alatt tartotta katonáit. Kihágások kétségkívül előfordáltak az ő seregében is, de mert keményen büntette a legesekélyebbet is, csak nagyon ritkán történtek. Vezérnek, seregnek egyképpen nagy érdemül tudhatjuk ezt be, ha tekintjük Európa egyéb országainak hadseregeit, melyek mint a sáskajárás, csapásként nehezettek a megszállott vidékre. Lábbal tiportak azok tulajdonjogot és jó erkölessöt egyaránt.

Mátyás mestere volt a hadvezetésnek. Nem hiába tanulmányozta rendkívüli előszeretettel a régi és újabb hadtudományi írókat. Nem volt helyzet, mely zavarba hozta volna. A legnagyobb tapintattal ismerte fel a teendőket. Merészen támadt, ha így remélhetett sikert, óvatos volt, ha ez célravezetőbbnek mutatkozott. Seregének főelőnye a gyorsaság volt. Mikor nehézkesen mozgó ellefelei még haditervükkel sem voltak tisztában, ő már támadó fellépésével biztosítja a fölényt. Harezmadora sokszor emlékeztetett az ősmagyarokra. Meglepni, zavarba ejteni, kifárasztani volt főczélja. A kínálkozó előnyöket bámúlatosan kiaknászta. Nem ismert akadályt tervei kivitelében. Sem eső, sem hó, sem hőség, sem fagy gátat neki nem vethetett.

Gyorsaságának előnyét szépen igazolja az 1574-iki sziléziai hadjárat. Frigyes, Ulászló és Kázmér, daczára a 3 évre szóló fegyveszünetnek, titokban készülnek Mátyás ellen. Ő csak hónapok mulva értesül. Éles szemei azonnal felismerik a veszedelmet. Hamar felkészül seregével és megtámadja ellenségeit. Diadala oly teljes, hogy Kázmér és Ulászló megalázva kénytelenek eléje járulni és békéért esedezni.

Seregének vitézsége korában példátlan. Bonfini annyira megy, hogy vitézebbnek és kitartóbbnak mondja őket a spártaiaknál.¹ Pedig e sereg teljesen Mátyás alkotása. Az addigi nehezen mozduló fölkelő csapatok helyébe *állandó hadsereget* szervez. Ez egyik fő érdeme. Lángesze felismerte ennek előnyét a nehézkes bandériális rendszer felett. Igen hamar elhatározta tehát, hogy oly sereget alkot, mely teljesen tőle függjön és állandóan gyakorolja a kardforgatást. Ezt a sereget nem a nemességből, hanem zsoldosokból alkotta, kiket mindenfelől toborzott össze. Itt sem nézett származásra, nemzetiségre, csupán érdemre.

Kezdetben túlnyomó számban idegen nemzetiségűek alkották csapatait, főleg Giskra megtért harezias csehei. Később azonban mind nagyobb mértékben álltak a zászlók alá nemzetünk fiai is, előkelőek úgy mint alacsonyabb rendűek. Fel van jegyezve, hogy igen sok székely harezosa volt Mátyásnak. A nép fiai szívesen eszerélték fel a jobbágyság nyomasztó terheit a katona élet fegyelme mellett is több önállóságot nyújtó szolgálataival, különösen azért, mert látták, hogy Mátyás seregeiben nem születés, hanem érdem számít s a derék harezos előtt nyitva a haladás útja. Kinizsi és mások példája bizonyította ezt.

Volt is serege Mátyásnak olyan, a melyet irigyelve szemlélt egész Európa. Csak egy hatalmasságnak volt hasonló erős állandó serege, a töröknek. Mátyás félreismerhetlenül a török minta szem előtt tartásával alkotta meg hadát. De, úgy látszik, tekintettel volt az annyira tisztelt rómaiakra is, melynek katonai íróit buzgón tanulmányozta. Innen, hogy sokan a római legiók utánzását vélik felismerni hadseregében.

Tény hogy nagyon lelkesedett a római birodalom hadi szervezetéért, mely oly éles ellentétben állott a maga kora fegyelmezetlen, nehézkes fölkelő seregeinek szervezetével. Galeottitól tudjuk, hogy midőn egy ízben szóba került, vajjon az ókori vagy újabbkori hadvezéreket illeti az elsőség, Mátyás határozottan amazok mellett nyilatkozott, míg a középkori hadvezérletről kicsinyléssel szólt.²

¹ Bonfini id. m. IV. D. VIII.

² Galeotti id. m. X.

Czélja nem az volt, hogy az óriási számmal, mennyiséggel győzzön, hanem igen is a minőséggel, serege kitűnő fegyelme, gyakorlottsága és vitézsége által. Szeme előtt lebegett hős atyjának dicső emléke, ki csekély serege vitézségével sokszor tízszeresen nagyobb ellent vert le. Erre törekedett ő is.

Hadjáratának története mutatja, hogy czélját elérte. Az állandó sereg Mátyás halála előtt, midőn a legnagyobb volt, alig lehetett több 30,000 főnyinél. De ez aztán mind edzett, hivatásos katona volt. A legkülönbözőbb fegyvernemek képviselve voltak e seregben s meg volt közöttük a kellő arány. Volt könnyű és nehéz lovasság, lándzsás, pajzsos és lővész gyalog csapatok.

Maga Mátyás így ír a nápolyi udvarhoz küldött levelében az egyes csapatok magatartásáról: „A nehéz fegyverzetűek fal gyanánt állnak, helyükből ki nem mozdúlnak, ha mindannyinak meg is kell hálnia. A könnyű fegyverzetűek pedig alkalmoszerűen kitörnek s ha kifáradtak vagy nagy veszélyt sejtjenek, a nehéz fegyverzetűek mögé vonódnak, míg kedvező alkalom nyiltával megújult erővel és visszanyert bátorsággal ismét előnyomódnak. Végül az egész lovasságot és a puskásokat nehéz fegyverzetűek és pajzsosok veszik körül, ép úgy, mintha erődívenyben volnának, mert a nagyobb pajzsosok egymásra téve körben mintegy várat képeznek s helyettesítik a falakat“.

Embereit a király igen jól fizette. Tudjuk, hogy 1480-ban a nehéz lovas negyedévre 15, a könnyű lovas huszár 10, a pajzsos gyalogos 8, a lándzsás 6 aranyot kapott.

Serege mindenkor tiszteletet szerzett úgy magának, mint urának, királyának. Félve is emlegették a „*fekete sereget*“ — Mátyás gyalogságát — mindenütt a király ellenségei, keleten úgy, mint nyugaton.

Nagy feladatában segítségére voltak derék alvezérei.¹ Az is Mátyás nagyságát mutatja, hogy mindig fel tudta ismerni az igazi tehetséget. Vezérei, mint Magyar Balázs, Báthori István, Kinizsi Pál, a Szapolyaiak, Rozgonyiak, Dócziak stb. mind-mind méltók voltak arra, hogy munkatársai legyenek.

De méltó igyekezett lenni királyához minden egyes katonája is. Ugyancsak Bonfini mondja, hogy egy nemzet sem mutat fel katonákat, kik a meleget és hideget, a munkát és fáradságot könnyeb-

¹ Az egri püspökhöz írott levele. Mátyás kir. lev. II. k. 61. lev.

ben viselik, a parancsnak készségesebben engedelmeskednek, a csatába és halálba örömeztőbb mennek, mint Mátyás katonái.¹ Tudták és elismerték ezt ellenfelei is. Frigyes és Miksa Mátyás halála után mindent elkövettek, hogy minél több vitézét megnyerjék maguknak.

S nem hangoztathatjuk eléggé, ez teljesen Mátyás érdeme; az ő alkotása volt ez a sereg. Szerette is alkotását, mint gyermekét. Meghalálta, jutalmazta vitézségöket. Mennyire szerette őket és méltányolta fáradalmaikat, igazolásául álljanak itt az egri püspökhöz intézett szavai: „A mi katonáink nem kényelmes sátrak alatt nyugosznak veszélyes harezaikban a török ellen, hanem a pusztá, sokszor sáros és vizes földön, az idő minden változásának kitéve. A háború végével pedig nem Nápolyban, nem Rómában, hol minden kényelem megszerezhető, hanem várakban, hol mindent mi a kényelemre szolgál, nélkülözni kénytelenek, folytonos munka közt pihenik ki a táborozásban szenvedett fáradalmakat“.

Valóban nem esodálhatjuk, hogy a katonáival ennyire együttérző vezért serege szerette, mondhatnám bálványozta s érte száz halálba is szívesen rohant.

Mily állandó fölényt gyakorolt Mátyás a háborukban ellenségein, azt egy futó pillantás úgy szólván szakadatlan harezaira eléggé megmutatja. Első győzelmi babérait még a fekete sereg alkotása előtt aratja. Frigyeset kiszorítja seregeivel együtt az országból (1459), a lázadó nagyokat, sőt Giskrát is békére kényszeríti (1462.) A déli hűbéri tartományokat előzőnlő töröktől Bosznia nagy részét Jajczával visszavívja (1463). Az 1468—78-ig, tehát 10 hosszú esztendeig dúlt kemény cseh háborúnak, melyben Mátyás egymaga harezolt az egyesült cseh és lengyel királyok ellen, eredményei Csehország melléktartományai: Morva, Szilézia és Luzácia s a cseh királyi ezim lettek. Pedig a hadjárat tartama alatt a hazában is dúlt összeesküvés, Vitéz Jánossal élén, de Mátyás az összeesküvést leverte, Kázmér lengyel herceget pedig az országból kiűzte.

Fényes diadalokat aratott a kétszínű Frigyesel szemben mindjárt első osztrák háborújában s ellenségét 100,000 arany hadikárpótlás fizetésére kötelezte (1471.) Növelte hadvezéri hírnevét a második s még inkább a harmadik hadjárat, melyben 1485-ben

¹ Bonfini id. m. IV. D. VIII.

Béceset foglalta el. E hadjárattal méltón fejezte be győzelmeinek sorozatát. Ennek eredménye a legfényesebb: Alsó-Ausztriát és Stájerországot a koronához csatolta.

A esch és osztrák háborúk alatt sem feledkezett meg az ős-ellenségről, a törökről. 1475-ben személyes hősiességével hódolásra kényszerítette Szabács várát. 1479-ben a török Boszniában foglaltat; ugyanez évben szerzik Mátyás számára *Bátory* és *Kinizsi* a kenyérmezei diadalt.

Ilyen fegyvertények tették ország-világ előtt nagy hírűvé a magyar nevet, a fekete sereget és mindenek felett Mátyás királyt.

Említsük meg végül, hogy Mátyás hajóhadat is szervezett. Olasz kimutatás szerint 364 hajója volt. Hajós legényei nagybárára szerbek voltak, az u. n. esajkások. Mátyás hajóit főleg a török elleni harcokban használta hadi célokra.

*

Ezekben véltem Mátyás királyt jellemezni, dióhéjba szorítva.

Igyekeztem bemutatni őt nem csak úgy, a mint a kegyeletes tisztelet és szeretet akarja láttatni, hanem a milyennek a részrehajlatlan történetírás mutatja be. Nincs ok félni, hogy így alakja elhomályosúl. Hibái nem esökkenthetik tiszteletünket, mert csak azt mutatják, hogy ember volt ő is. Ellenben miként a sötét szín mellett a világos csak annál jobban kitűnik, úgy erényeit is hibái mellett csak annál fényesebben, tündöklőbbben látjuk ragyogni.

Hisz azt sem tudja hamarjában az ember, hogy mit is csodáljon inkább benne: a magasztos jellemű embert, a páratlan böles uralkodót, a kitűnő hadvezért, vagy a tudomány és művészet finomlelkű mecénását-e?

De szükségtelen is volna, hogy sokoldalú egyéniségének valamely tulajdonságát különösen előtérbe helyezzük. Leginkább megérdemli ő tiszteletünket a maga egészében, a milyennek a jó Isten alkotta, nemzetünk üdvére és boldogságára.

Érezzük, tudjuk és valljuk ezt a Kárpát-övezte hazában mindnyájan s igazságos Mátyásunk kolozsvári renovált szülőháza és ihletett véső alkotta emlékszobra egy nemzet soha el nem múló halálját fogja hirdetni a nagy nemzeti király iránt.

MAGYAR GYŐZŐ.